

Znalostná ekonomika a školský systém v Slovenskej republike

Jana MARKUŠOVÁ – Daniel MARKUŠ

Abstract

At the European Council in Lisbon in March 2000, the European Union set a new strategic goal for the next decade - to build a competitive and dynamic knowledge-based economy with greater social cohesion and higher employment rate. The aim of this paper is to describe the school system in Slovakia and to highlight the state of higher Education in 2008 as a basis for building long-term knowledge-based society.

Key words: school system, building, knowledge, society

ÚVOD

Na zasadnutí Európskej rady v Lisabone v marci 2000 bol pre Európsku úniu stanovený nový strategický cieľ na ďalšie desaťročie – vybudovať konkurencieschopnú a dynamickú ekonomiku založenú na vedomostiach, s väčšou sociálnou súdržnosťou a s vyššou mierou zamestnanosti. V marci roku 2002 zhodnotil pokrok dosiahnutého v Lisabonskom procese Barcelonsky summit, na ktorom boli prijaté ďalšie konkrétne rozhodnutia na dosiahnutie stanovených cieľov v oblasti vzdelávania. Dokument odsúhlasený v oblasti vzdelávania „Konkrétne ciele vzdelávacích a tréningových systémov v EÚ do roku 2010“ vytýčil tri strategické oblasti:

- Zlepšenie kvality a efektívnosti vzdelávacích a výchovných systémov v Európe.
- Uľahčenie prístupu k vzdelávaniu a výchove všetkých.
- Otvorenie vzdelávacích a výchovných systémov širšiemu svetu.¹

Napĺňanie vyššie uvedených strategických oblastí sa stalo samozrejmom súčasťou transformácie školského systému v Slovenskej republike. Poznanie systému fungovania a tvorby školského systému vytvára prvotné predpoklady pre transformáciu samotnú a zároveň je potrebným východiskom pre kreovanie spoločnosti založenej na znalostiach, vedomostiach a skúsenostiach. Cieľom príspevku je opísať školský systém v SR a poukázať na stav vysokého školstva SR v roku 2008 ako základu pre dlhodobé

¹ ČEPELOVÁ, A. – Toma, R.: Potreba a stav vzdelávania v Košickom samosprávnom kraji. Košice 2007. Vedecký časopis: Verejná správa a spoločnosť, Vydáva Fakulta verejnej správy UPJŠ Košice, ISSN 1335-7182.

budovanie spoločnosti založenej na znalostiach. Predkladaný príspevok je súčasťou projektu VEGA 1/0127/08 „Identifikácia stavu a potreby zavádzania manažmentu znalostí vo verejnej správe Slovenskej republiky v kontexte spoločných cieľov a výziev Európskej únie.“

ŠKOLSKÝ SYSTÉM V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Školský systém v každej krajine je výsledkom dlhodobého vývoja. Škola v spoločnosti je usporiadaná do určitého školského systému. Organizáciu školskej sústavy upravuje zákon č. 245/2008, Z.z. o výchove a vzdelávaní.

V zmysle školského zákona č. 245/2008, Z.z. o výchove a vzdelávaní, §16, rozlišujeme štyri základné stupne vzdelania, ktoré sa členia na:

- a/ predprimárne vzdelanie – materské školy,
- b/ základné vzdelanie (primárne a nižšie stredné vzdelanie) – základné školy,
- c/ stredné vzdelanie (nižšie sekundárne, sekundárne a vyššie sekundárne vzdelanie) – stredné školy,
- d/ vyššie odborné vzdelanie (postsekundárne alebo terciárne).

a/ **Predprimárne vzdelanie** získa dieťa absolvovaním posledného ročníka vzdelávacieho programu odboru vzdelávania v materskej škole. Dokladom je osvedčenie o absolvovaní predprimárneho vzdelávania.

b/ **Základné vzdelanie** sa člení na:

- primárne vzdelanie a
 - nižšie stredné vzdelanie
- Dokladom o získanom stupni vzdelania je vysvedčenie.

c/ **Stredné vzdelanie** sa člení na:

- nižšie stredné odborné vzdelanie (nižšie sekundárne) – odborné učilištia. Po absolvovaní dvojročného vzdelávacieho programu žiak získa úspešným absolvovaním záverečnej skúšky doklad o získanom stupni vzdelania a zároveň o získanej kvalifikácii - vysvedčenie o záverečnej skúške; v učebných odboroch určených štátnym vzdelávacím programom môže byť dokladom o získanej kvalifikácii aj výučný list,

- stredné odborné vzdelanie (sekundárne). Úspešným absolvovaním záverečnej skúšky posledného ročníka najmenej trojročného a najviac štvorročného vzdelávacieho programu v strednej odbornej škole žiak získa doklad o získanom stupni vzdelania, ktorým je vysvedčenie o záverečnej skúške s doložkou a výučný list,
- úplné stredné všeobecné vzdelanie (vyššie sekundárne), žiak ho získava úspešným absolvovaním posledného ročníka najmenej štvorročného a najviac osemročného vzdelávacieho programu odboru vzdelávania v gymnáziu. Dokladom o získanom stupni vzdelania je vysvedčenie o maturitnej skúške,
- úplné stredné odborné vzdelanie (vyššie sekundárne), žiak ho získava úspešným absolvovaním posledného ročníka najmenej štvorročného a najviac päťročného vzdelávacieho programu odboru vzdelávania v strednej odbornej škole. Dokladom o získanom stupni vzdelania a zároveň o získanej kvalifikácii je vysvedčenie o maturitnej skúške, prípadne výučný list.

d/ Vyššie odborné vzdelanie, ktoré žiak získa úspešným absolvovaním

- najmenej dvojročného a najviac trojročného vzdelávacieho programu odboru vzdelávania v strednej škole, ktorý sa ukončuje absolventskou skúškou. Dokladom je vysvedčenie o absolventskej skúške a absolventský diplom,
- posledného ročníka súvislého šesťročného vzdelávacieho programu odboru vzdelávania v konzervatóriu, ktorý sa ukončuje absolventskou skúškou, alebo posledného ročníka súvislého osemročného vzdelávacieho programu odboru vzdelávania v tanečnom konzervatóriu. Dokladom o získanom stupni vzdelania je vysvedčenie o absolventskej skúške a absolventský diplom.

Sústavu škôl tvoria školy zaradené do siete škôl a školských zariadení, ktoré zabezpečujú výchovu a vzdelávanie, prostredníctvom vzdelávacích programov odborov vzdelávania poskytujúcich na sebe nadväzujúce stupne vzdelania (Školský zákona č. 245/2008, Z.z. o výchove a vzdelávaní, § 27-53):

Sústavu škôl tvoria tieto druhy škôl:

- a/ materská škola,
- b/základná škola,
- c/ stredné školy,

- gymnázium,
- stredná odborná škola,
- konzervatórium,

f/ školy pre deti a žiakov so špeciálnymi výchovno – vzdelávacími potrebami,

g/ základná umelecká škola,

h/ jazyková škola.

a/ **Materská škola** – je zameraná na výchovu a vzdelávanie detí od raného veku po vstup do základnej školy. Podporuje osobnostný rozvoj detí v oblasti sociálno-emocionálnej, intelektuálnej, telesnej, morálnej, estetickej, rozvíja schopnosti a zručnosti, utvára predpoklady pre ďalšie vzdelávanie.

b/ **Základná škola** – poskytuje pre žiakov základné vzdelanie a ďalej pripravuje žiakov pre ďalšie štúdium a prax. Poskytuje žiakovi základné poznatky, zručnosti a schopnosti v oblasti jazykovej, prírodovednej, spoločenskovednej, umeleckej, športovej, zdravotnej, dopravnej a ďalšie poznatky a zručnosti potrebné pre ďalšiu výchovu a vzdelávanie. Základná škola má spravidla deväť ročníkov s možnosťou zriadenia nultého ročníka. Člení sa na prvý a druhý stupeň, v ktorých sa vzdelávanie realizuje samostatnými na seba nadväzujúcimi vzdelávacími programami. Prvý stupeň základnej školy tvorí spravidla prvý a štvrtý ročník. Druhý stupeň základnej školy tvorí piaty až deviaty ročník.

c/ **Stredná škola** – ich úlohou je zabezpečiť všeobecné a odborné vzdelanie. Pripravujú žiakov na tvorivú prácu a odbornú činnosť v povolani a poskytujú mravnú, estetickú, zdravotnú, telesnú, ekologickú a náboženskú/etickú výchovu. Stredné školy sa členia na:

- **gymnázium** – je všeobecnovzdelávacia, vnútorne diferencovaná stredná škola, ktorá pripravuje žiakov vo štvorročnom, v päťročnom alebo v osemročnom vzdelávacom programe a poskytuje úplné stredné všeobecné vzdelanie. Vzdelávacie programy sú zamerané predovšetkým na prípravu pre štúdium na vysokých školách, môžu pripravovať aj na výkon niektorých činností vo verejnej správe, kultúre a športe.
- **stredná odborná škola** – pripravuje žiakov v najmenej dvojročnom a najviac päťročnom vzdelávacom programe príslušného odboru vzdelávania. Vzdelávacie programy sú zamerané predovšetkým na výkon povolani a odborných činností v národnom hospodárstve,

zdravotníctve, verejnej správe, kultúre, umení a v ostatných oblastiach a môžu pripravovať aj na ďalšie štúdium.

- **konzervatórium** – poskytuje komplexné a umelecko-pedagogické vzdelanie. Pripravuje žiakov na profesionálne umelecké uplatnenie a na vyučovanie umeleckých a odborných predmetov vo vzdelávacích programoch umeleckého zamerania.

Nadväzujúce formy odborného vzdelávania sú:

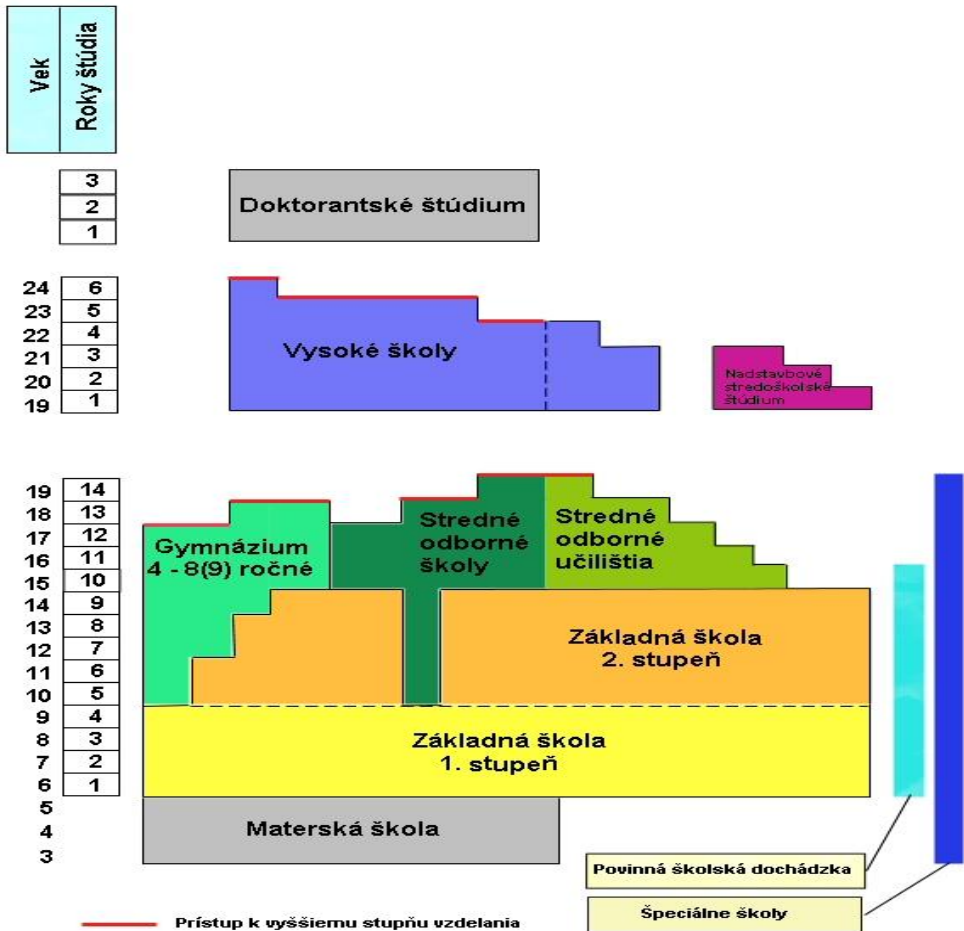
- **nadstavbové štúdium** – poskytuje vyššiu úroveň všeobecného a široko profilovaného odborného vzdelávania a prípravy, ktorou sa žiaci zdokonaľujú pre kvalifikovaný výkon povolania a špecializujú sa na výkon niektorých technicko-hospodárskych činností prevádzkového charakteru.
- **pomaturitné štúdium** – organizuje sa na stredných školách v záujme zvyšovania a prehĺbovania kvalifikácie na výkon povolání a pracovných činností. Pomaturitné štúdium sa člení na tieto druhy:
 - zdokonaľovacie štúdium alebo inovačné štúdium,
 - kvalifikačné štúdium,
 - špecializačné štúdium,
 - vyššie odborné štúdium.

f/ **Školy pre deti a žiakov so špeciálnymi výchovno – vzdelávacími potrebami** – vzdelávanie žiakov je možné rozvíjať na základe školských vzdelávacích programov v materských, základných a stredných školách. Ich úlohou je poskytnúť výchovu a vzdelanie pre žiakov a začleniť ich do pracovného procesu a života spoločnosti.

g/ **Základná umelecká škola** – zabezpečuje umeleckú výchovu a vzdelávanie podľa vzdelávacieho programu odboru vzdelávania prevažne pre žiakov základnej školy. Môže organizovať aj štúdium pre deti vo veku pred plnením povinnej školskej dochádzky, žiakov stredných škôl a dospelých. V základných umeleckých školách sa môžu zriaďovať hudobné, výtvarné, tanečné a literárno-dramatické odbory.

h/ **Jazyková škola** – poskytuje jazykové vzdelávanie v cudzích jazykoch podľa vzdelávacieho programu, organizuje aj vyučovanie cudzích jazykov s odborným zameraním a pripravuje na prekladateľskú a tlmočnickú činnosť. Vzdelávanie v jazykovej škole sa uskutočňuje v kurzoch. Jazyková škola organizuje vyučovanie cudzích jazykov pre žiakov základných, stredných

škôl, študentov vysokých škôl a dospelých. Vzdelávací program sa môže skončiť vykonaním štátnej jazykovej skúšky na jazykovej škole, ktorá má na to oprávnenie vydané ministerstvom školstva. Nasledujúci obrázok zobrazuje školský systém v Slovenskej republike.

Obrázok: Školský systém v Slovenskej republike

Zdroj: Baďuriková, Z. a kol.: Školská pedagogika, Bratislava: UK, 2001.

VYSOKÉ ŠKOLY - BUDOVANIE ZNALOSTNEJ EKONOMIKY

Vysoké školy sa riadia zákonom č. 175/2008 Z.z o vysokých školách. Vysoké školy podľa uvedeného zákona (§ 1) sú vrcholné vzdelávacie, vedecké a umelecké inštitúcie, ktoré majú výhradné právo poskytovať vysokoškolské vzdelanie. Poslaním vysokých škôl je rozvíjať osobnosť, vedomosti, múdrosť, dobro a tvorivosť v človeku a prispievať k rozvoju vzdelanosti, vedy, kultúry a zdravia pre blaho celej spoločnosti. Vysokoškolské štúdium trvá 4 až 6 rokov, ukončuje sa štátnou záverečnou skúškou. Absolventom vysokoškolského štúdia sa priznávajú tieto tituly: v bakalárskom štúdiu titul „bakalár“ (Bc.), v magisterskom štúdiu akademický titul „magister“ (Mgr.), v inžinierskom štúdiu v technických, pôdohospodárskych a ekonomických odboroch štúdia „inžinier“ (Ing.), v lekárskejších odboroch štúdia „doktor medicíny“ (MUDr.) a vo veterinárskych odboroch štúdia „doktor veterinárskej medicíny“ (MVDr.).

ZHODNOTENIE STAVU VYSOKÉHO ŠKOLSTVA V SR ZA ROK 2008

V roku 2008 pokračoval nárast počtu študentov vysokých škôl a dosiahol hodnotu **225 766**, čo predstavuje medziročný nárast o 2,6 %. Z hľadiska počtu študentov verejných vysokých škôl nastal pokles medziročne o 0,6 %. Mierne vzrástol podiel novoprijatých študentov na populácii 19-ročných, keď podiel novoprijatých predstavoval **71,7 % na populácii 19-ročných** (45,9 % v rámci dennej formy štúdia). V roku 2008 **riadne skončilo vysokoškolské štúdium** na verejných a súkromných vysokých školách v prvom stupni 34 421 študentov, **v druhom stupni 24 373 študentov**. Doktorandské študijné programy riadne skončilo 1 548 študentov. Za nedostatok súčasného stavu je potrebné považovať pretrvávajúcu nízku **mobilitu študentov** a zamestnancov, ako aj nízky podiel zahraničných študentov na našich vysokých školách. Za ostatné roky je však trend v tejto oblasti pozitívny, keď napr. v podprograme Erasmus v akademickom roku 2006/2007 **vycestovalo o 26,0 % viac študentov** v porovnaní s predchádzajúcim rokom.

Priemerný plat zamestnanca verejnej vysokej školy v roku 2008 bol **24 226 Sk**, čo je **o 8,9% viac** ako v roku 2007. Priemerný plat vysokoškolského učiteľa verejnej vysokej školy v roku 2008 bol 31 224 Sk, čo je o 8,3 % viac ako v roku 2007. V roku 2008 bol priemerný plat profesora verejnej vysokej školy 44 745 Sk.

Podpora vysokoškolskej vedy a techniky v rámci finančných prostriedkov vyčlenených na vysoké školstvo v kapitole ministerstva v roku 2008 predstavovala **1,092 mld. Sk.** Za rok 2008 verejné vysoké školy zaznamenali 39 033 publikačných výstupov, z toho **v karentovaných časopisoch 1 767.**

V akademickom roku 2007/2008 bola maximálna **mesačná výška sociálneho štípendia** 7 200 Sk, v akademickom roku 2008/2009 vplyvom zvýšených súm životného minima **7 500 Sk** pre študenta študujúceho mimo miesta trvalého pobytu.

V rámci schváleného rozpočtu na vysoké školstvo bola na dotácie verejným vysokým školám vyčlenená čiastka **12 865 232 tis. Sk** pozostávajúca z bežných dotácií v objeme **11 763 376 tis. Sk** a kapitálových dotácií v objeme **1 101 856 tis. Sk.** V priebehu roka 2008 bol schválený rozpočet verejných vysokých škôl upravený na objem 12 719 019 tis. Sk. Verejné vysoké školy hospodária podľa rozpočtu výnosov a nákladov. Celkové náklady verejných vysokých škôl v roku 2008 v hlavnej činnosti predstavovali 15 318,5 mil. Sk a celkové výnosy verejných vysokých škôl v roku 2008 v hlavnej činnosti boli 15 790,8 mil. Sk. V roku 2008 skončilo s **kladným hospodárskym výsledkom** svoje hospodárenie **18 verejných vysokých škôl.** Hospodársky výsledok verejných vysokých škôl za rok 2008 v hlavnej činnosti bol zisk vo výške 272,4 mil. Sk. Celkový hospodársky výsledok bol **zisk v objeme 371,3 mil. Sk.**

Rovnako ako v roku 2007, v roku 2008 poskytovalo vysokoškolské vzdelávanie 20 verejných vysokých škôl, 10 súkromných vysokých škôl a tri štátne vysoké školy. V súlade s novelou zákona z roku 2007, požiadali od začatia jej účinnosti štyri vysoké školy zo zahraničia (dve z Českej republiky, jedna z Poľska a jedna z Cyperskej republiky) o udelenie oprávnenia na pôsobenie v Slovenskej republike ako zahraničná vysoká škola. V súčasnosti majú dve zahraničné vysoké školy oprávnenie na pôsobenie na území Slovenskej republiky Bankovní institut vysoká škola, a. s. (sídlo v Českej republike) a Vysoká škola medzinárodných a verejných vzťahů Praha, o. p. s. (sídlo v Českej republike). V akademickom roku 2008/2009 študovalo na vysokých školách **225 766 študentov**, čo je medziročné **zvýšenie o 2,6 %.** V uvedenom počte tvoria občania SR 219 439 študentov, čo je 97,2 % z celkového počtu.

Na verejných vysokých školách študovalo 194 992 študentov (86,4 %), študentov súkromných vysokých škôl bolo 30 774 (13,6 %). Počet študentov na verejných vysokých školách v dennej forme štúdia medziročne vzrástol o 4,0 % a klesol o 10,1 % v externej forme štúdia, čím celkovo počet študentov verejných vysokých škôl medziročne klesol o 1 079 (o 0,6 %), na súkromných vysokých školách medziročne vzrástol počet študentov v dennej forme štúdia o 41,8 % a v externej forme štúdia o 25,9 %, celkovo o **6 786 študentov (o 28,3%)**.

Z občanov SR v externej forme štúdia študovalo 36,1 % študentov vysokých škôl. Na súkromných vysokých školách študuje externe 82,9 % študentov, na verejných vysokých školách 29,0 %. Najväčší podiel externistov – občanov SR z verejných vysokých škôl má Univerzita J. Selyeho (47,4 %).

V roku 2008 bolo 9 162 študentov (občanov SR) v treťom stupni vysokoškolského vzdelávania na verejných vysokých školách, čo je o 5 % menej ako v roku 2007. Naopak v dennej forme štúdia vzrástol na verejných vysokých školách počet doktorandov o 401 (o 10,5 %). Najväčší podiel študentov doktorandského štúdia v dennej forme štúdia zo študentov v dennej forme štúdia (z občanov SR) má VŠZSP Bratislava, a to 9,2 %. Táto vysoká škola má celkovo 272 študentov (občanov SR) v dennej forme štúdia a cez 12 tis. študentov v externej forme štúdia.

Použitá literatúra:

1. BAĎURÍKOVÁ, Z. a kol.: Školská pedagogika, Bratislava: UK, 2001.
2. ČEPELOVÁ, A. – TOMA, R.: Potreba a stav vzdelávania v Košickom samosprávnom kraji. Košice 2007. Vedecký časopis: Verejná správa a spoločnosť, Vydáva Fakulta verejnej správy UPJŠ Košice, ISSN 1335-7182.
3. Výročná správa o stave vysokého školstva za rok 2008, (Materiál vypracovaný v súlade s § 102 ods. 2 písm. c) zákona č. 131/2002 Z. z.,) jul 2009, Slovenská republika
4. Zákon č. 245/2008, Z.z. o výchove a vzdelávaní.
5. Zákon č. 175/2008, Z.z. o vysokých školách.

Autori:

Ing. Jana Markušová – externá doktorandka
Ing. Daniel Markuš – externý doktorand
Prešovská univerzita, Fakulta manažmentu,
Konštantínova ulica 16, Prešov